

Sygn. akt IV CSK 272/14

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 lutego 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Jan Górski (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

Protokolant Hanna Kamińska

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Ministra Skarbu Państwa
przeciwko I. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 12 lutego 2015 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 30 września 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w G. wyrokiem z dnia 23 stycznia 2013 r. oddalił powództwo Skarbu Państwa - Ministra Skarbu Państwa o zasądzenie od pozwanego I. K. kwoty 85 742,26 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia doręczenia pozwu.

Ustalił, że wyrokiem zaocznym z dnia 27 kwietnia 2001 r. Sąd Okręgowy w G. zasądził od Z. W. na rzecz I. K. kwotę 90 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 14 października 2000 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 18 000 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. Wyrok ten uprawomocnił się dnia 22 maja 2001 r. I. K. w dniu 7 czerwca 2001 r. wystąpił na jego podstawie z wnioskiem o wszczęcie egzekucji z nieruchomości położonej w G. przy ul. M. [...], niemniej w toku tego postępowania Z. W. zmarł i w związku z tym postanowieniem z dnia 19 września 2003 r. komornik zawiesił postępowanie egzekucyjne w sprawie ... 708/01. Następnie wierzyciel wystąpił z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku po dłużniku. Postanowieniem z dnia 9 stycznia 2008 r., które uprawomocniło się z dniem 24 lipca 2008 r. Sąd Rejonowy stwierdził, że spadek po Z. W. zmarłym dnia 15 grudnia 2002 r. nabył w całości z dobrodziejstwem inwentarza Skarb Państwa.

W dniu 13 sierpnia 2008 r. do Delegatury Ministra Skarbu Państwa w G. wpłynęło od pełnomocnika I. K. wezwanie z dnia 11 sierpnia 2008 r. do zapłaty należności wynikających z wyroku zaocznego oraz aktu notarialnego obejmującego umowę pożyczki będącego tytułem egzekucyjnym skierowane na podstawie art. 1060 § 1 k.p.c. W odpowiedzi na to wezwanie Delegatura pismem z dnia 18 sierpnia 2008 r. poinformowała o konieczności określenia zakresu odpowiedzialności dłużnika i o złożeniu w tym celu wniosku o zarządzenie spisu inwentarza po Z. W. Następnie, w piśmie z dnia 15 października 2009 r. Delegatura wystąpiła do Komornika Sądowego w sprawie ... 708/01 o wydanie zaświadczenia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego z mocy prawa.

Odpowiadając na wezwanie przeciwegzekucyjne z dnia 11 sierpnia 2008 r., powód pismem z dnia 26 kwietnia 2010 r. poinformował pozwanego, że dokona wpłaty określonych kwot objętych wyrokiem zaocznym, odmówił natomiast wypłaty odsetek za okres od 14 października 2000 r. do dnia 21 maja 2001 r. oraz od dnia

15 października 2001 r., do dnia 6 czerwca 2007 r., podnosząc, że w tej części roszczenie jest przedawnione. W piśmie z dnia 6 września 2010 r. Delegatura poinformowała wierzyciela, że w dniu 8 czerwca 2010 r. przelała na wskazany przez niego rachunek kwotę 151 756,10 zł, w tym na należność główną w kwocie 90 000 zł, kwotę 18 000 zł tytułem kosztów procesu i kwotę 43 756,10 zł tytułem odsetek ustawowych.

W dniu 13 września 2010 r. wpłynął do komornika wniosek wierzyciela I. K. o podjęcie postępowania w sprawie ... 708/01 i przeprowadzenie egzekucji z rachunku bankowego Delegatury Ministra Skarbu Państwa w G., w którym powołując się na art. 788 k.p.c. wskazał, że w razie śmierci dłużnika po wszczęciu postępowania egzekucyjnego nie jest wymagane przedstawienie tytułu wykonawczego zawierającego klauzulę wykonalności przeciwko spadkobiercy. Komornik jednak nie wszczął postępowania, lecz w dniu 24 marca 2011 r. wydał postanowienie o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego i zawiadomieniu o umorzeniu postępowania egzekucyjnego w sprawie ... 708/01 z mocy prawa, z uwagi na brak wniosku wierzyciela o podjęcie zawieszzonego postępowania złożonego w ciągu roku od dnia uprawomocnienia się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po Z. W.

Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 27 czerwca 2011 r., ... 185/11, na wniosek wierzyciela K. nadał klauzulę wykonalności wyrokowi zaocznemu z dnia 27 kwietnia 2001 r. w części dotyczącej odsetek od dnia 14 października 2000 r. do dnia 21 maja 2001 r. oraz od dnia 15 października 2001 r. do dnia 6 czerwca 2007 r. z przejściem obowiązku na Skarb Państwa - Ministra Skarbu Państwa. Następnie wierzyciel w dniu 7 października 2011 r. złożył wniosek do komornika o wszczęcie postępowania egzekucyjnego przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Skarbu Państwa na podstawie tego tytułu wykonawczego, tj. o ściągnięcie tych odsetek tj. łącznie kwoty 86 989,90 zł oraz kwoty 110 zł tytułem kosztów. W toku tego postępowania egzekucyjnego toczącego się w sprawie ... 2727/11 komornik wyegzekwował kwotę 94 975,54 zł, z czego wierzycielowi przekazał kwotę 87 999,90 zł. Postanowieniem z dnia 31 października 2011 r. przyznał koszty wierzycielowi oraz zakończył postępowanie egzekucyjne w sprawie.

Według oceny Sądu Rejonowego istota sporu pomiędzy stronami sprowadzała się do następujących kwestii: czy roszczenie o zapłatę odsetek od świadczenia objętego wyrokiem zaocznym z dnia 27 kwietnia 2001 r. przedawniło się przed jego wyegzekwowaniem; w razie pozytywnej odpowiedzi na to pytanie, czy przymusowe wykonanie roszczenia przedawnionego jest świadczeniem nienależnym i jako takie podlega zwrotowi; wreszcie czy możliwe jest kierowanie roszczenia o zapłatę na podstawie instytucji świadczenia nienależnego w odniesieniu do świadczeń wyegzekwowanych na podstawie prawomocnego tytułu wykonawczego, który nie był zwalczany w drodze powództwa opozycyjnego.

W pierwszej kolejności rozważał kwestię przedawnienia roszczenia dotyczącego odsetek od świadczenia pieniężnego, objętego wyrokiem zaocznym z dnia 27 kwietnia 2001 r. Zwrócił uwagę, że zgodnie z art. 117 § 2 k.c. po upływie terminu przedawnienia ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie, może uchylić się od jego zaspokojenia, chyba, że zrzeka się korzystania z zarzutu przedawnienia. Zwrócił uwagę, że dopiero pozytywne przesądzenie kwestii przedawnienia, czyni aktualnym rozważania dotyczące podstawy prawnej żądania w postaci nienależnego świadczenia.

Podkreślił, że powód podniósł, iż odsetki od świadczenia głównego za okres od dnia 14 października 2000 r. (oznaczona w wyroku data początku naliczania odsetek) do dnia 21 maja 2001 r. (data uprawomocnienia się wyroku zaocznego) uległy przedawnieniu z upływem 10 lat od uprawomocnienia się wyroku zaocznego. Natomiast odsetki za każdy dzień opóźnienia w okresie od dnia 15 października 2001 r. do dnia 23 kwietnia 2007 r. przedawniły się z upływem kolejnych 3 lat liczonych osobno dla każdego dnia przypadającego w tym okresie, a więc odpowiednio od 15 października 2004 r. do 23 kwietnia 2011 r. Podkreślił także, że Skarb Państwa zwracał uwagę na to, że bieg przedawnienia nie został przerwany.

Nie zgodził się jednak z tym stanowiskiem powoda i wyraził zapatrywanie, że świadczenia wyegzekwowane na rzecz pozwanego nie wynikały z roszczeń przedawnionych. Rozważając kwestię, czy doszło do umorzenia postępowania egzekucyjnego z mocy prawa w sprawie ... 708/01 i czy w związku z tym złożony

przez pozwanego I. K. w dniu 7 czerwca 2001 r. wniosek o wszczęcie tego postępowania egzekucyjnego wywołał skutek w postaci przerwania biegu przedawnienia, wyraził pogląd, że skoro w danych okolicznościach umorzenie postępowania egzekucyjnego następuje z mocy prawa (art. 823 k.p.c.), to Sąd jest uprawniony do weryfikacji tego faktu, niezależnie od podjętych przez komornika czynności w tym zakresie.

Wskazał, że postanowienie o „zawiadomieniu o umorzeniu postępowania z mocy prawa” jest czynnością komornika. Sąd nie jest związany deklaratoryjnymi czynnościami komornika, nawet jeżeli przyjmują w danym przypadku postać orzeczeń. Czynności komornika o charakterze deklaratoryjnym nie korzystają z prawomocności materialnej, o której mowa w art. 365 § 1 k.p.c. Jest tak również wtedy, gdy stosowna czynność komornika nie została zaskarżona skargą na czynności komornika.

Zgodnie z art. 823 k.p.c. postępowanie egzekucyjne umarza się z mocy samego prawa, jeżeli wierzyciel w ciągu roku nie dokonał czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania lub nie zażądał podjęcia zawieszono postępowania. Termin ten biegnie od dnia dokonania ostatniej czynności egzekucyjnej, a w razie zawieszenia postępowania od ustania przyczyny zawieszenia. Przyczyną zawieszenia postępowania egzekucyjnego prowadzonego z wniosku I. K. była śmierć dłużnika Z. W. i brak możliwości kontynuowania postępowania egzekucyjnego bez ustalenia następcy prawnego dłużnika oraz zakresu jego odpowiedzialności.

Sąd pierwszej instancji wyraził także zapatrywanie, że ustanie przyczyny zawieszenia postępowania, o którym mowa w art. 823 k.p.c. następuje wtedy gdy zostaną wyeliminowane wszelkie przeszkody dla kontynuowania egzekucji. Podkreślił, że sytuacja w tym postępowaniu egzekucyjnym była o tyle specyficzna, że do dziedziczenia doszedł Skarb Państwa, który nabył spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Te fakty implikowały to, że należało ustalić po pierwsze zakres odpowiedzialności następcy prawnego dłużnika oraz podjąć czynności umożliwiające egzekucję przeciwko Skarbowi Państwa. Zgodnie bowiem z art. 1031 § 2 k.c. w razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza spadkobierca

odpowiada za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku.

Podkreślił, że dopiero postanowieniem z dnia 24 marca 2011 r. komornik zawiadomił wierzyciela o umorzeniu postępowania z mocy prawa i wtedy to powziął on wiedzę o tym, iż ten organ egzekucyjny nie podejmie zawieszono postępowania. Wyraził pogląd, że komornik powinien był zobowiązać wierzyciela do przedstawienia wraz z wnioskiem o podjęcie zawieszono postępowania tytułu wykonawczego przeciwko Skarbowi Państwa. Opowiedział się za wykładnią art. 788 k.p.c., zgodnie z którą w razie śmierci dłużnika po wszczęciu egzekucji dla podjęcia zawieszono postępowania i kontynuowania egzekucji przeciwko spadkobiercy nie jest potrzebne uzyskanie klauzuli wykonalności wobec niego, a jedynie wykazanie następstwa prawnego, jednakże uznał, że regulacja dotycząca egzekucji przeciwko Skarbowi Państwa ma charakter szczególny i znajduje pierwszeństwo przed przepisami dotyczącymi postępowania klauzulowego w związku z następstwem prawnym (art. 788 k.p.c. w zw. z art. 779 § 2 k.p.c.). Podkreślił, że wynikająca z art. 1060 § 1 i 2 k.p.c. specyfika egzekucji, jeżeli dłużnikiem jest Skarb Państwa, nakłada na wierzyciela obowiązek uprzedniego wezwania dłużnika do zapłaty oraz uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko Skarbowi Państwa.

Według oceny Sądu Okręgowego, dopiero ustalenie zakresu odpowiedzialności Skarbu Państwa jako następcy prawnego dłużnika, oraz uzyskanie klauzuli wykonalności celem prowadzenia egzekucji z rachunku bankowego właściwej państwowej jednostki organizacyjnej powodowało ustanie przyczyn zawieszenia postępowania, o których mowa w art. 823 k.p.c. Podniósł, że pozwany I. K. wniosek o podjęcie zawieszono postępowania egzekucyjnego złożył jeszcze przed tym terminem. Nie został jednak wezwany do przedstawienia tytułu wykonawczego przeciwko Skarbowi Państwa. Nie zostały zatem spełnione przesłanki umorzenia postępowania egzekucyjnego z mocy prawa. Z kolei, jego zdaniem negatywne przesądzenie kwestii umorzenia postępowania z mocy prawa (art. 823 k.p.c.) uzasadniało przyjęcie, że złożony w dniu 7 czerwca 2001 r. przez wierzyciela I. K. wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego skutecznie przerwał bieg przedawnienia. Jednocześnie podkreślając, że postępowanie

egzekucyjne w sprawie ... 708/01 zostało zakończone wadliwie, doszedł do wniosku, iż w myśl art. 123 § 2 k.c. nie rozpoczął się ponowny bieg przedawnienia.

Abstrahując od powyższych rozważań Sąd Rejonowy podniósł, że skorzystanie przez powoda z zarzutu przedawnienia w okolicznościach sprawy może być uznane za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Pozwany bowiem od śmierci dłużnika podejmował szereg czynności zmierzających do kontynuowania egzekucji. Po uzyskaniu prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku niezwłocznie wezwał dłużnika do spełnienia świadczenia. Uzyskał informację o zamiarze spełnienia świadczenia po określeniu zakresu odpowiedzialności w związku z nabyciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Pozwany nie miał wpływu na bieg postępowania w przedmiocie sporządzenia spisu inwentarza. Wydłużenie biegu tego postępowania stanowiło przyczynę do powołania się przez powoda na zarzut przedawnienia. W ocenie Sądu, wierzyciel dokonał wszelkich aktów staranności. Długotrwałość procedur sądowych i egzekucyjnych nie może wywoływać ujemnych skutków dla pozwanego w sporze ze Skarbem Państwa.

W końcu Sąd Okręgowy podniósł, że skoro świadczenie wyegzekwowane przez Komornika na rzecz pozwanego nie wynikało z roszczenia przedawnionego, to bezprzedmiotowa okazała się już analiza dalszych kwestii podnoszonych przez strony w procesie. Dlatego też pominął rozważania dotyczące zastosowania instytucji nienależnego świadczenia do żądania zwrotu przymusowo wyegzekwowanych świadczeń, wynikających z roszczeń przedawnionych, a także dopuszczalności kierowania powództwa o zapłatę, pomimo zaniechania wniesienia pozwu na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 30 września 2013 r. oddalił apelację Skarbu Państwa, dzieląc ustalenia faktyczne zaskarżonego wyroku. Zwrócił uwagę, że powód w apelacji przyznał, iż ostateczna wartość stanu czynnego spadku została określona dopiero w sierpniu 2009 r., a zatem wcześniej nie istniały przesłanki do ustalenia, w jakim zakresie pozwany ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe. Z tego względu za trafne uznał stanowisko Sądu pierwszej instancji, że samo prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia przez Skarb Państwa spadku z

dobrodziejstwem inwentarza nie usuwało wszystkich przeszkód do prowadzenia postępowania egzekucyjnego. Bez sporządzenia spisu inwentarza z postanowienia spadkowego nie wynikało bowiem, w jakim zakresie pozwany ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe. Powód nie poinformował pozwanego o fakcie sporządzenia spisu inwentarza. W tym kontekście zwrócił uwagę na treść korespondencji między stronami, w tym na pismo Skarbu Państwa z dnia 18 sierpnia 2008 r., w którym nie kwestionował on istnienia długu, ani co do zasady, ani wysokości. Zastrzegł wtedy jedynie, że nie jest obecnie możliwe spełnienie świadczenia z uwagi na konieczność sporządzenia inwentarza spadku, co umożliwi ustalenie zakresu odpowiedzialności powoda za wskazany w wezwaniu dług. Doszedł do wniosku, że jest to uznanie niewłaściwe długu. Powód pozostając w zaufaniu do jego treści mógł więc oczekiwać, że po sporządzeniu spisu inwentarza i ustaleniu zakresu odpowiedzialności Skarbu Państwa, roszczenie w zakresie tej odpowiedzialności zostanie spełnione bez dodatkowego wezwania.

Wskazał, że Sąd Okręgowy trafnie zwrócił uwagę na specyfikę postępowania egzekucyjnego przeciwko Skarbowi Państwa. Skoro był to spadkobierca konieczny, odpowiadający za długi spadkowe tylko do wartości czynnej spadku, to jego zdaniem nieustalenie wartości czynnej spadku stanowiło przeszkodę w prowadzeniu postępowania egzekucyjnego. Obowiązek dokonania tego ustalenia nie obciążał wierzyciela. Podkreślił, że w istocie rzeczy skumulowały się dwie okoliczności – z jednej strony występowała podstawa zawieszenia postępowania skutek śmierci dłużnika, a z drugiej przeszkoda polegająca na nieustaleniu wartości czynnej spadku, gdy okazało się, iż spadkobiercą ustawowym jest Skarb Państwa. Za istotny w związku z tym uznał fakt, że powód nie poinformował pozwanego o ustaleniu czynnej wartości spadku.

Odniosł się także do kwestii, czy powód, który nie wystąpił z powództwem przeciwegzekucyjnym może domagać się zwrotu wyegzekwowanego zgodnie z treścią tytułu wykonawczego świadczenia, jako świadczenia nienależnego powołując się na to, że roszczenie to uległo przedawnieniu. Wskazał, że podstawą powództwa przeciwegzekucyjnego może być zarzut przedawnienia roszczenia, jednakże powództwa takiego nie można wytoczyć po wyegzekwowaniu świadczenia. Zauważył, że w orzecznictwie wskazuje się, iż wyegzekwowanie

świadczenia nie pozbawia dłużnika możliwości ochrony swoich uprawnień w innym postępowaniu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 1978 r., III CRN 310/ 77, LEX nr 8055). Wyraził pogląd, że w owym innym postępowaniu powód nie może już zwalczać tytułu wykonawczego, ani kwestionować prawidłowości postępowania egzekucyjnego. Przepis art. 840 k.p.c. jest przepisem prawa materialnego, a powództwo opozycyjne zmierza do ukształtowania prawa. W przypadku, gdy strona z tej możliwości nie skorzystała trudno jest abstrahować od tego, że orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w przypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby. Zgodnie zaś z art. 366 k.p.c. wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej, co do tego, co w związku z podstawą stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia. W sytuacji zatem, gdy dłużnik nie wytoczył powództwa przeciwegzekucyjnego w innym postępowaniu nie może już się powoływać na to, że kwota wyegzekwowana zgodnie z treścią tytułu wykonawczego jest zbyt duża, ze względu na to, iż roszczenie uległo przedawnieniu.

Podzielił także stanowisko Sądu pierwszej instancji co do występowania w sprawie okoliczności uzasadniających zastosowanie art. 5 k.c. Podkreślił, że należało także mieć na względzie, iż Skarb Państwa jest spadkobiercą koniecznym. Wierzyciele spadkodawcy mają więc uzasadnione podstawy aby przypuszczać, że w pierwszej kolejności zostaną spłacone długi spadkowe.

Powód w skardze kasacyjnej zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości oraz wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Zarzucił naruszenie: art. 123 § 1 pkt 1 i 3 k.c. w związku z art. 823, art. 182 § 2 i art. 13 § 2 k.p.c.; art. 405 w związku z art. 410 § 1 i § 2 k.c. i art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. a także art. 5 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Według skarżącego Skarbu Państwa, naruszenie art. 123 § 1 pkt 1 i 3 k.c. w związku z art. 823 oraz z art. 182 § 2 i art. 13 § 2 k.p.c. polegało na przyjęciu przez Sąd Apelacyjny, że pismo z dnia 18 sierpnia 2008 roku stanowi uznanie niewłaściwe długu, zaś sporządzanie spisu inwentarza stanowi przeszkodę, która

wyklucza umorzenie postępowania egzekucyjnego z mocy prawa z uwagi na beczynność wierzyciela, a w konsekwencji uznanie, iż doszło do skutecznego przerwania biegu przedawnienia roszczenia o odsetki za sporny okres. Na wstępie trzeba zauważyć, że w świetle uzasadnienia tego zarzutu, wskazanie pkt 3 zamiast pkt 2, skoro został powołany art. 123 k.c. należało uznać za oczywistą omyłkę skarżącego, nie mającą wpływu na jego ocenę.

Należy zgodzić się z powodem, że pismo Skarbu Państwa z dnia 18 sierpnia 2008 r. nie jest oświadczeniem wiedzy, które jest niewłaściwym uznaniem długu. Ocena tego dokumentu przez Sąd Apelacyjny nie jest trafna. Stanowił on odpowiedź na wezwanie z dnia 11 sierpnia 2008 r. skierowane przez pełnomocnika wierzyciela do Skarbu Państwa - Delegatury Ministra Skarbu Państwa na podstawie art. 1060 § 1 k.p.c. o niezwłoczne spełnienie, między innymi spornego świadczenia, z zagrożeniem, że w braku jego wykonania w ciągu dwóch tygodni, od dnia doręczenia będą podjęte dalsze czynności w celu wyegzekwowania tych należności, w drodze egzekucji z rachunku bankowego jednostki.

Powód wskazał w nim, że na podstawie postanowienia z dnia 9 stycznia 2008 r. Skarb Państwa nabył spadek po Z. W. z dobrodziejstwem inwentarza oraz iż w związku z tym ponosi on odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku, a także, że w punkcie piątym tego orzeczenia zarządzono sporządzenie spisu inwentarza spadku po dłużniku. Poinformował także wierzyciela, że Delegatura również wystąpiła o jego sporządzenie i Zarządzenie to realizuje komornik skarbowy. Poza tym, pismo to ma jeszcze tylko treść: „Obecnie trwa postępowanie mające na celu określenie wartości majątku po R. W. i Z. W., a tym samym określenie zakresu odpowiedzialności Skarbu Państwa za długi wskazanych. Dlatego na obecnym etapie niemożliwym jest spełnienie świadczeń, o których mowa w treści pisma z dnia 1 sierpnia 2008 r.” Trafnie więc powód podniósł, że zawiera ono wyjaśnienie dlaczego w chwili sporządzania tego dokumentu Skarb Państwa nie może wiążąco odnieść się do wezwania wierzyciela z 11 sierpnia 2008 r. Z zacytowanego oświadczenia wynika tylko, że trwają czynności, które pozwolą określić, czy jest zobowiązany do świadczenia.

W tej sytuacji nie można, z braku wyraźnego kwestionowania w nim długu i jego wysokości wywieść wniosku o świadomości bycia dłużnikiem, a w rezultacie o przyznaniu istnienia długu Skarbu Państwa. Pośrednio, z treści tego pisma wynika, że w razie istnienia masy czynnej spadku po Z. W., dopiero Delegatura będzie mogła oświadczyć się do istnienia długu. Trafnie skarżący podniósł, że Skarb Państwa jako spadkobierca konieczny nie ma zwykle wiedzy o majątku spadkodawcy, a tymczasem uznanie niewłaściwe jest przyznaniem obowiązku świadczenia z zindywidualizowanego, konkretnego stosunku prawnego. Innymi słowy, jest deklaratywnym stwierdzeniem, że taki zindywidualizowany obowiązek istnieje i że dłużnik nie zamierza uchylić się od jego wypełnienia. Zobowiązanie zaś takie nie ma nigdy charakteru konstytutywnego (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 1957 r., I CR 659/56, OSNCK 1958, nr 3, poz. 84).

Trafnie także skarżący zarzucił, że ustanie przyczyny zawieszenia w rozumieniu art 823 k.p.c. nie może być utożsamiane z wyeliminowaniem wszystkich przeszkód do kontynuowania egzekucji. Z ustaleń wynika, że zawieszenie postępowania egzekucyjnego w sprawie ... 708/01 postanowieniem komornika z dnia 19 września 2003 r. nastąpiło na podstawie art. 819 k.p.c., tj. ze względu na to, iż dłużnik Z. W. zmarł w dniu 15 grudnia 2002 r. W takim wypadku, po wydaniu postanowienia z dnia 9 stycznia 2008 r., które uprawomocniło się z dniem 24 lipca 2008 r., wierzyciel I. K., zgodnie z dyspozycją art. 823 k.p.c., winien zgłosić wniosek o podjęcie tego postępowania egzekucyjnego najpóźniej do dnia 24 lipca 2009 r. Złożenie wniosku o podjęcie postępowania po jego umorzeniu z mocy prawa nie mogło już wywołać pożądanego przez skarżącego skutku prawnego.

Tymczasem, wierzyciel z tym żądaniem wystąpił po terminie, skoro został on sporządzony dopiero w dniu 6 września 2010 r. Należy zauważyć, że nie zachował terminu rocznego, nawet gdyby liczyć jego początek od zakończenia postępowania dotyczącego spisu inwentarza po spadkodawcy Z. W., skoro nastąpiło to, jak wynika z ustaleń, w sierpniu 2009 r. Wystąpienie przeszkody w postaci toczenia się postępowania o sporządzenie spisu inwentarza po dłużniku spadkodawcy mogłoby stanowić podstawę do zawieszenia postępowania określoną w art. 177 § 1 pkt 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Zarządzenie spisu inwentarza nastąpiło przez Sąd Rejonowy

w samym orzeczeniu o stwierdzeniu nabycia spadku, a zatem wierzyciel o nim wiedział. Gdyby spełnił obowiązek ustawowy i złożył wniosek o podjęcie postępowania do dnia 24 lipca 2009 r. do umorzenia postępowania w sprawie ... 708/01 z mocy prawa by nie doszło, natomiast komornik po jego podjęciu miałby możliwość jego zawieszenia z innej przyczyny. Należy pamiętać, że art. 823 k.p.c. nakłada tylko na wierzyciela obowiązek dokonywania we właściwym terminie czynności niezbędnych do prowadzenia egzekucji i do składania wniosku o podjęcie zawieszono postępowania.

Wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, szczególne, określone w art. 1060 k.p.c. zasady prowadzenia egzekucji przeciwko Skarbowi Państwa, nie stanowiły przeszkody do wystąpienia z wnioskiem o podjęcie postępowania w sprawie ... 708/01 do dnia 24 lipca 2009 r. Pozwany powinien być tego świadomy, skoro wezwanie do spełnienia świadczenia w tym trybie skierował do Skarbu Państwa jako następcy dłużnika już w piśmie z dnia 11 sierpnia 2008 r. Umorzenie egzekucji wobec bezczynności wierzyciela, tj. na podstawie art. 823 k.p.c. następuje z mocy samego prawa, a więc nie z mocy czynności organu egzekucyjnego. Z tego względu wydawanie w tym wypadku postanowienia o umorzeniu egzekucji jest zbędne (por. uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 16 maja 1996 r., III CZP 44/96, OSNC 1996, nr 9, poz. 117 i z dnia 30 marca 1998 r., III CZP 1/98, OSNC 1998, nr 10, poz. 153). Trafnie natomiast komornik wydał stronom zaświadczenie z dnia 24 marca 2011 r. o umorzeniu z mocy prawa egzekucji w sprawie ... 708/01 (art. 827 § 2 k.p.c.).

Zasadnie też skarżący podniósł, że do oceny skutków prawnych wniosku o wszczęcie egzekucji w razie jej umorzenia na podstawie art. 823 k.p.c. stosuje się odpowiednio art. 182 § 2 k.p.c. Oznacza to, że wszczęcie postępowania egzekucyjnego w sprawie ... 708/01 nie przerwało w takiej sytuacji biegu terminu przedawnienia roszczeń stwierdzonych wyrokiem zaocznym z dnia 27 kwietnia 2001 r., który się uprawomocnił w dniu 22 maja 2001 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 października 2003 r., II CK 113/02, OSP 2004, nr 11, poz. 141 i z dnia 14 kwietnia 2011 r., IV CSK 439/10, LEX nr 1108491). Podobnie jak w procesie, te same względy przemawiają w postępowaniu egzekucyjnym za tym, aby interesy drugiej strony postępowania nie były narażone na szwank,

gdy wierzyciel pozostaje bezczynny przez znaczny czas. Dlatego, gdy postępowanie egzekucyjne zostaje umorzone *ipso iure* stosując odpowiednio art. 182 § 2 k.p.c. należy przyjąć, że wszczynający to postępowanie wnioski nie wywiera żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z jego złożeniem. Przedawnienie więc należało liczyć tak, jakby nie nastąpiła przerwa biegu przedawnienia.

Umorzenie postępowania *ex lege* w sprawie ... 708/01, ze względu na niezgłoszenie przez wierzyciela w terminie wniosku o podjęcie zawieszono postępowania, bez wyegzekwowania wierzytelności zasądzonych wyrokiem zaocznym z dnia 27 kwietnia 2001 r. nie wykluczało ponownego wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Jak wynika z ustaleń, Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 27 czerwca 2011 r., ... 185/11, na wniosek wierzyciela I. K. nadał klauzulę wykonalności wyrokowi zaocznemu z dnia 27 kwietnia 2001 r. w części dotyczącej spornych odsetek, z przejściem obowiązku na Skarb Państwa - Ministra Skarbu Państwa i następnie wierzyciel w dniu 7 października 2011 r. złożył wniosek do komornika o wszczęcie postępowania egzekucyjnego przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Skarbu Państwa, które toczyło się w sprawie ... 2727/11.

Według aktualnej judykatury, złożenie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu wydanemu na podstawie art. 788 k.p.c. przerywa bieg przedawnienia roszczenia stwierdzonego tym tytułem (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2004 r., III CZP 101/03, OSNC 2005, nr 22, poz. 58, oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 2004 r., II CK 478/03, LEX nr 359477, z dnia 17 grudnia 2004 r., II CK 276/04, LEX nr 284135, z dnia 23 listopada 2011 r., IV CSK 156/11, OSNC - ZD 2013, nr 1, poz. 7). Sądy *meriti* nie ustaliły jednak, kiedy wierzyciel I. K. wystąpił z takim wnioskiem, który został uwzględniony postanowieniem z dnia 27 czerwca 2011 r. ... 185/11, nadającym klauzulę wykonalności wyrokowi zaocznemu z dnia 27 kwietnia 2001 r. w części dotyczącej spornych odsetek z przejściem obowiązku na Skarb Państwa - Ministra Skarbu Państwa. Po złożeniu wniosku o nadanie klauzuli wykonalności przedawnienie zaczyna biec na nowo od zakończenia postępowania klauzulowego zakończonego tym wnioskiem (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2008 r., V CSK 386/07, LEX nr 361473). Należy uściślić, że chodzi tu o dzień

wydania postanowienia, czyli w sprawie dzień 27 czerwca 2011 r. Przemawia za tym to, że takie postanowienie jest skuteczne z chwilą jego wydania (art. 360 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), a zatem od tej daty otwarła się wierzycielowi droga do podjęcia dalszych czynności zmierzających do realizacji roszczenia, a w szczególności do złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2010 r., I CSK 211/09, LEX nr 570115).

Jeśli więc wziąć pod uwagę, że wyegzekwowane przymusowo z rachunku bankowego powódki odsetki za okres od dnia 14 października 2000 r. do 21 maja 2001 r. (dzień uprawomocnienia się wyroku zaocznego z dnia 27 kwietnia 2001 r.) przedawniały się zgodnie z art. 125 § 1 k.c. z upływem lat dziesięciu, to jeżeli wniosek w sprawie ... 185/11 o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko Skarbowi Państwa zostałyby wniesiony przed dniem 21 maja 2011 r., to przerwał on bieg terminu przedawnienia co do tych odsetek, a zatem w takim wypadku ich wyegzekwowanie dotyczyłoby świadczenia nieprzedawnionego. Sąd Najwyższy w rozpoznawanej sprawie nie mógł czynić dodatkowych ustaleń faktycznych (por. art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Niemożliwym więc było przesądzenie kwestii, kiedy wierzyciel wystąpił z wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko Skarbowi Państwa. Wbrew natomiast stanowisku Sądów *meriti*, roszczenie o sporne odsetki za okres od dnia 15 października 2001 r. do dnia 6 czerwca 2007 r., w świetle dokonanych ustaleń uległo przedawnieniu. W tym stanie rzeczy nie można było odeprzeć zarzutu obrazy art. 123 § 1 pkt 1 i 3 k.c. w zw., z art. 823, art. 182 § 2 i art. 13 § 2 k.p.c., co już uzasadniało konieczność uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Wykazanie zasadności omówionego zarzutu kasacyjnego zwałniało Sąd Najwyższy od szczegółowego rozważenia dwóch pozostałych, zwłaszcza, że kwestie ich dotyczące zostały tylko zasygnalizowane przez Sąd drugiej instancji (w szczególności nie rozważał on zasadności dochodzonego roszczenia na podstawie art. 405 i następnych k.c.), a Sąd Okręgowy w ogóle pominął rozważania dotyczące zastosowania instytucji nienależnego świadczenia do żądania zwrotu przymusowo wyegzekwowanych świadczeń, wynikających z roszczeń przedawnionych, a także dopuszczalności kierowania powództwa o zapłatę, pomimo zaniechania wniesienia powództwa opozycyjnego.

Można jednak zasygnalizować, że dłużnik traci prawo wytoczenia powództwa przewidzianego w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. z chwilą wyegzekwowania przez wierzyciela świadczenia objętego tytułem wykonawczym (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 stycznia 1978 r., III CRN 310/77, LEX nr 8055, z dnia 17 listopada 1988 r., I CR 255/88, LEX nr 8929 i z dnia 14 maja 2010 r., II CSK 592/09, LEX nr 677750). Powództwo opozycyjne ma charakter powództwa zmierzającego do wydania orzeczenia konstytutywnego, gdyż wyrok taki przekształca istniejący dotąd między stronami stosunek prawny i działa *ex nunc*. Celem powództwa opozycyjnego jest udaremnienie możliwości przeprowadzenia jakiegokolwiek egzekucji i powód w pełni osiąga cel związany z tym powództwem, jeżeli uzyska rozstrzygnięcie stwierdzające, że tytuł został pozbawiony wykonalności (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 1976 r., III CZP 18/76, OSNC 1976, nr 9, poz. 195). W razie więc wyegzekwowania należności objętej tytułem wykonawczym powództwo opozycyjne, już z tego względu jest bezprzedmiotowe.

Przedawnienie roszczenia stwierdzonego tytułem wykonawczym może nastąpić po jego uzyskaniu, a więc po wydaniu prawomocnego orzeczenia. Nie może więc być mowy o podważaniu w sprawie takiego prawomocnego wyroku posiadającego przymiot powagi rzeczy osądzonej, skoro roszczenia nie skonkretyzowane również ulegają przedawnieniu (art. 125 § 1 k.c.). Następstwem upływu tego przedawnienia jest uprawnienie dłużnika do uchylenia się od obowiązku zaspokojenia przedawnionego roszczenia. Artykuł 840 k.p.c. nie uzależnia skuteczności zarzutu przedawnienia roszczenia stwierdzonego prawomocnym wyrokiem od podniesienia go w konkretnym postępowaniu. Z żadnego też unormowania nie wynika, jakoby skuteczność podniesienia zarzutu przedawnienia była uzależniona od zgłoszenia go w postępowaniu toczącym się na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.

Trzeba też zgodzić się ze skarżącym, że przedmiot i cel powództwa przeciwegzekucyjnego oraz roszczenia o zwrot wyegzekwowanego świadczenia są różne. Przedmiotem sporu przy powództwie opozycyjnym jest wykonalność wyroku i wystąpienie zdarzeń stanowiących jego przesłanki wymienione w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. W razie uwzględnienia tego powództwa, w tym zakresie nie może być już

prowadzona egzekucja. Natomiast w postępowaniu o zwrot niesłusznie ściągniętego świadczenia, a więc które nie było zaskarżalne, przedmiotem postępowania jest np. określona kwota, a nie pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego. W tym postępowaniu wykonalność tytułu wykonawczego nie ma prejudycjalnego znaczenia, gdyż w tym wypadku sąd nie bada tej kwestii, ale fakt wystąpienia zdarzenia, którego skutkiem jest wygaśnięcie zobowiązania przed jego wyegzekwowaniem, czy też ze względu na jego naturalność niemożność jego spełnienia wbrew woli dłużnika.

Skarżący trafnie podnosił, że w okolicznościach sprawy nie miał możliwości wystąpienia z powództwem opozycyjnym, skoro dopiero w dniu 18 października 2011 r. do Delegatury wpłynęło zawiadomienie o wszczęciu egzekucji w sprawie ...2727/11, zajęciu rachunku bankowego i postanowienie z dnia 27 czerwca 2011 r., ... 185/11 nadające wyrokowi zaocznemu w zakresie spornych odsetek klauzulę wykonalności z przejściem spełnienia tego obowiązku przez powoda, a już w dniu 21 października 2011 r. powódka otrzymała informację, iż z konta Ministerstwa Skarbu Państwa została ściągnięta kwota 94 975,54 zł, a w dniu 24 października 2011 r., komornik wpłacił pozwanemu kwotę 87 999,90 zł. Dodać należy, że jak wynika z ustaleń postępowanie egzekucyjne w sprawie... 2717/11 zakończyło się 31 października 2011 r.

Z kolei odnosząc się do zarzutu obrazy art. 5 k.c. należy tylko zauważyć, że do zastosowania tej klauzuli generalnej wymagane jest rozważenie całokształtu okoliczności sprawy, w tym zachowań obydwu stron, z punktu widzenia powszechnie funkcjonujących w polskim społeczeństwie norm moralnych i obyczajów. Posłużenie się przy tym tą klauzulą wymaga uprzedniego przesądzenia o treści prawa podmiotowego, z którego określony podmiot czyni użytek (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2000 r., II CKN 749/98, OSNC 2000, nr 7- 8, poz. 135).

W tym stanie rzeczy - na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

eb

